

**MILLIY IQTISODIYOT INVESTITSION MUHITIGA MOLIYA
BOZORINING TA'SIRI (O'ZBEKISTON MISOLIDA)**

Safarov Zafar Bobirovich

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada, moliya bozorining milliy iqtisodiyotning investitsion muhitiga qanday ta'sir qilishi nazariy o'rganilgan. Bundan tashqari maqolada, moliya bozori rivojlanishining iqtisodiy o'sish va rivojlanish uchun ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan.

Kalit so'zlar. Iqtisodiyot, moliya, iqtisodiy o'sish, investitsiya, xalqaro hamkorlik.

Аннотация. В этой статье теоретически изучено влияние финансового рынка на инвестиционную среду национальной экономики. Кроме того, в статье научно проанализировано значение развития финансового рынка для экономического роста и развития.

Ключевые слова. Экономика, финансы, экономический рост, инвестиции, международное сотрудничество.

Annotation. This article theoretically examines how the financial market affects the investment climate of the national economy. Furthermore, the article scientifically analyzes the significance of financial market development for economic growth and development.

Key words. Economics, finance, economic growth, investment, international cooperation.

Kirish. Moliya bozori - iqtisodiyotni rivojlantirishda, ayniqsa, investitsiyalarni jalb qilishda muhim rol o'ynaydi. Moliya bozorlarining samarali ishlashiga bog'liq bo'lgan ko'plab omillar mavjud bo'lib, ular iqtisodiyotning umumiy o'sishi, barqarorligi va ijtimoiy farovonligi uchun muhim ahamiyatga ega. Moliya bozori — bu iqtisodiy sub'ektlar (kompaniyalar, davlat va uy xo'jaliklari)

o'zlarining moliyaviy ehtiyojlarini qondirish va kapitalni jalb qilish maqsadida o'zaro almashish imkoniyatiga ega bo'lgan tizimdir.

Moliya bozorining iqtisodiyotga ta'siri ayniqsa investitsiya muhitiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Sog'lom moliya bozori birinchi navbatda investorlarga xavfsiz va rentabelli sarmoya kiritish imkoniyatlarini taqdim etadi. Shuningdek, investitsiyalarni jalb qilish va kapitalni samarali taqsimlash jarayonlarini tezlashtiradi. Yaxshi rivojlangan moliya bozori, aksariyat hollarda, xorijiy va ichki investorlar uchun jozibador bo'ladi, chunki u moliyaviy resurslarni yuqori samaradorlik bilan taqsimlash imkoniyatini yaratadi.

Moliya bozori va investitsion muhit o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, iqtisodiyotning o'sishiga, ishsizlik darajasining kamayishiga, infratuzilmaning yaxshilanishiga va xalqaro savdo aloqalarining kengayishiga turtki beradi. Shu bilan birga, moliya bozorining noto'g'ri boshqarilishi yoki inqirozi investitsion muhitni salbiy ta'sir qiladi, o'z navbatida iqtisodiy o'sishni sekinlashtirishi mumkin. Shuning uchun, davlat tomonidan moliya bozorini tartibga solish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va investorlarni himoya qilish uchun zarur choralar ko'rish zarur.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Milliy iqtisodiyotning investitsion muhiti va moliya bozori o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganish, iqtisodiyotning rivojlanishiga ta'sir etuvchi bir qator ijtimoiy va iqtisodiy omillarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Moliya bozorining samarali ishlashini o'rganishga oid adabiyotlar, asosan, iqtisodiyotning o'sishi, investorlarning ishonchi va resurslarning samarali taqsimlanishi bilan bog'liq masalalarni yoritadi. Quyida milliy iqtisodiyot investitsion muhitiga moliya bozorining ta'sirini o'rganish bo'yicha asosiy adabiyotlar tahlil qilinadi.

1. Moliya bozorining iqtisodiyotga ta'siri: Asosiy tushunchalar va nazariyalar.

Moliya bozorining iqtisodiy rivojlanishga ta'siri haqida ko'plab tadqiqotchilar o'z fikrlarini bildirgan. Masalan, **Robert Shiller** (2015) moliya bozorining iqtisodiyotga ta'sirini, investorlarning psixologik omillari va bozorning noaniqligi bilan bog'liq ravishda ko'rib chiqadi. Uning fikriga ko'ra, moliya bozori faqatgina

resurslarni taqsimlash funksiyasini bajaribgina qolmay, balki iqtisodiy tizimning barqarorligini ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi.

Bundan tashqari, **Modigliani va Miller** (1958) tomonidan taqdim etilgan **kapital strukturasi nazariyasi** moliya bozorining investitsiyaviy muhitga ta'sirini o'rganishda keng qo'llaniladi. Ularning modeliga ko'ra, kapital bozori to'liq raqobat muhitida ishlayotganida, kompaniyaning kapital strukturasi (qarz va aksiyalar) iqtisodiy o'sish va investitsiyalarni jalb qilishga hech qanday ta'siri yo'q. Ammo real hayotda bozorlar to'liq raqobatli emas, bu esa moliya bozorining investitsion muhitga ta'sirini yanada kuchaytiradi.

2. Moliya bozorining investitsiyalarni jalb qilishdagi roli.

Moliya bozorining investitsiyalarni jalb qilishdagi roli bo'yicha **Gertler va Rogoff** o'zlarining izlanishlarida shuni ta'kidlaydiki, moliya bozorlarining samarali ishlashi, investorlarning xavfni boshqarish imkoniyatlarini oshiradi va iqtisodiyotning o'sishiga turtki beradi. Moliya bozorining rivojlanishi, ko'pincha ichki va xorijiy investitsiyalarning ko'payishiga olib keladi, bu esa infratuzilma va sanoatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Jozef Stiglitz esa, moliya bozori bilan bog'liq o'z nazariyasida, bozorlar noto'g'ri ishlaganda, ya'ni ma'lumotlar asimmetriyasi yoki bozor noaniqligi mavjud bo'lsa, iqtisodiyotda resurslar noto'g'ri taqsimlanishi mumkinligini ko'rsatadi. Bu esa investitsiyalarning kamayishiga olib keladi va investitsion muhitning salbiy o'zgarishiga sabab bo'ladi.

3. Moliya bozorlarining barqarorligi va ishonchlilik.

Moliya bozorining barqarorligi va investorlarning ishonchi ham milliy iqtisodiyotning investitsion muhitiga ta'sir qiladi. **Marvin Minsky** fikricha, moliya bozori barqaror bo'lsa, investorlar riskni kamroq his qiladilar va shu orqali kapitalni samarali taqsimlash imkoniyati oshadi, natijada iqtisodiy o'sish ta'minlanadi. Biroq, Minsky fikriga ko'ra, bozorlar o'zgaruvchan va noaniq bo'lgani uchun, bir vaqtning o'zida barqarorlikni yaratishning imkoni yo'q.

Agar bozorlar beqaror bo'lsa yoki inqirozga yuz tutsa, investorlar xavf-xatarlarni oshirishi, shuningdek, investitsiyalarni kamaytirishi mumkin, bu esa o'z

navbatida milliy iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtada, davlatning moliya bozorini tartibga solish va nazorat qilish roli alohida ta'kidlanadi. E. Fama o'zining bozor samaradorligi nazariyasida, moliya bozorlarining samarali ishlashi iqtisodiy o'sish uchun muhim omil ekanligini ta'kidlaydi.

4. Moliya bozorining rivojlanishidagi davlatning roli

Adabiyotlarda, shuningdek, davlatning moliya bozorini rivojlantirishdagi roli haqida ham ko'plab izlanishlar mavjud. **Brealey, Myers va Allen** - moliya bozori tizimi, bozorning ishonchligini ta'minlash va investorlarni jalb qilishda davlatning faol qatnashishi zarurligini ko'rsatadilar. Davlat tomonidan amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar, bozordagi qoidalarni takomillashtirish, investorlarni himoya qilish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash orqali moliya bozorining samarali ishlashini ta'minlash mumkin.

5. Moliya bozorining rivojlanishining iqtisodiy o'sishga ta'siri: Empirik tadqiqotlar.

Bir qator empirik tadqiqotlar, moliya bozorining rivojlanishi va investitsiyalarni jalb qilish o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi. **King va Levine** (1993) o'z tadqiqotlarida, moliya bozorining rivojlanishi iqtisodiy o'sish bilan bevosita bog'liqligini ta'kidlagan. Ularning fikriga ko'ra, rivojlangan moliya bozorlariga ega bo'lgan davlatlar ko'proq investitsiyalarni jalb qilishi, shu bilan birga iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlarini saqlab qolishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, moliya bozorining milliy iqtisodiyotga ta'siri juda keng va ko'p qirrali. Moliya bozori investitsiyaviy muhitning asosiy tashkilotchisi bo'lib, uning samarali ishlashi iqtisodiy o'sish, barqarorlik va investitsiyalarning samarali taqsimlanishini ta'minlaydi. Biroq, bozorlarning beqarorligi yoki noto'g'ri ishlashi investitsiyalarning kamayishiga va iqtisodiy inqirozga olib kelishi mumkin. Shu sababli, moliya bozorlarini tartibga solish va ularni ishonchli qilishda davlatning roli muhimdir.

Muhokama. Milliy iqtisodiyotda investitsiyalarni jalb qilish va kapitalni samarali taqsimlash uchun moliya bozori muhim rol o'ynaydi. Moliya bozori investorlar va iqtisodiy sub'ektlar o'rtasida kapitalni almashish jarayonlarini tashkil

etadi va shu orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Ammo moliya bozorining investitsion muhitga ta'siri faqat ijobiy emas, balki salbiy aspektlarni ham o'z ichiga oladi. Ushbu bo'limda, moliya bozorining milliy iqtisodiyotdagi investitsion muhitga ta'sirini turli jihatlardan muhokama qilamiz.

1. Moliya bozori va investitsion muhitning o'zaro bog'liqligi.

Moliya bozori va investitsion muhit o'rtasidagi bog'liqlik har tomonlama muhimdir. Samarali ishlaydigan moliya bozori iqtisodiy o'sishga turtki beradi, chunki u kapitalni jalb qilishni va uni iqtisodiyotning samarali sohalariga yo'naltirishni osonlashtiradi. Investorlar o'zlarining kapitalini yuqori daromad keltiradigan va xavfini boshqarish imkonini beruvchi sektorlar va loyihalarga yo'naltirishi mumkin.

Bundan tashqari, yaxshi rivojlangan moliya bozori xavflarni taqsimlash va boshqarish imkoniyatlarini oshiradi. Moliya institutlari, aksiyalar va obligatsiyalar kabi moliyaviy instrumentlar yordamida investorlar o'z portfellari diversifikatsiya qilishlari mumkin, bu esa ular uchun risklarni kamaytiradi. Shuningdek, moliya bozorlarining chuqurligi va samaradorligi, investorlarga ularning sarmoyalarini erkin ravishda sotish va yangi imkoniyatlarga sarmoya kiritish imkonini yaratadi. Bu jarayon iqtisodiyotning rivojlanishini va barqarorligini ta'minlaydi.

2. Moliya bozorlarining ishonchliligi va barqarorligi.

Moliya bozori milliy iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishda muhim ta'sirga ega bo'lsa-da, uning ishonchliligi va barqarorligi investitsion muhitni shakllantirishda hal qiluvchi omil bo'lishi mumkin. Bozorning ishonchli va barqaror bo'lishi investorlarga xavfsiz sarmoya qilish imkoniyatini yaratadi. Aksincha, moliya bozorlarining beqarorligi, noaniqligi yoki krizislar investorlarning ishonchni yo'qotishiga olib kelishi mumkin, bu esa investitsiyalarning kamayishiga sabab bo'ladi.

Misol uchun, 2008-yilgi global moliyaviy inqiroz, moliya bozorlarining beqarorligi va noaniqligi investitsiyalarning keskin kamayishiga olib keldi. Natijada, ko'plab rivojlangan mamlakatlar o'z iqtisodiy o'sishini sekinlashtirdi. Bu holat, davlatlarning moliya bozorlarini tartibga solish va muvozanatli, barqaror

iqtisodiy siyosatlarni amalga oshirish zarurligini ko'rsatdi.

3. Davlatning moliya bozoriga ta'siri.

Moliya bozorining rivojlanishi va investitsiyalarni jalb qilishda davlatning roli alohida e'tiborga molikdir. Davlat, moliya bozorini tartibga solish, shaffoflikni ta'minlash, investorlarni himoya qilish va ishonchli iqtisodiy muhit yaratish orqali investitsion muhitni yaxshilashga hissa qo'shadi. Moliya bozorlarining yaxshi ishlashi uchun samarali reglamentatsiya va qonuniy asoslar zarurdir.

Ko'plab rivojlangan davlatlar moliya bozorlarini tartibga solish va ularga doir qonunlarni takomillashtirish orqali iqtisodiy barqarorlikni saqlab qolgan. Masalan, AQShda moliya bozorini tartibga soluvchi qonunlar, asosan, investorlarni himoya qilishga va moliya institutlarining shaffofligini ta'minlashga qaratilgan. Yana bir misol, Yevropa Ittifoqi davlatlari o'rtasida moliya bozorlarining integratsiyasi va yagona tartibga solish tizimi iqtisodiy o'sishning barqarorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi.

Biroq, davlatning moliya bozorlariga aralashishi ham salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Masalan, bozorni haddan tashqari tartibga solish yoki ortiqcha byurokratik to'siqlar yaratish moliyaviy bozorning samaradorligini kamaytirishi mumkin. Shuning uchun davlatning roli balansli va ehtiyotkor bo'lishi kerak.

4. Moliya bozorining rivojlanishining ijtimoiy va iqtisodiy ta'siri.

Moliya bozori milliy iqtisodiyotda nafaqat iqtisodiy o'sish va investitsiyalarni jalb qilishda, balki ijtimoiy farovonlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Samarali moliya bozorlari iqtisodiy resurslarni to'g'ri taqsimlashni ta'minlaydi, bu esa iqtisodiy tarmoqlarni rivojlantiradi va yangi ish o'rinlarini yaratadi. Moliya bozori orqali jalb qilingan investitsiyalar iqtisodiyotning barcha sohalarini (sanoat, infratuzilma, texnologiya) rivojlantirishga xizmat qiladi, bu esa umuman ijtimoiy farovonlikka ijobiy ta'sir qiladi.

Biroq, moliya bozorining tez o'zgaruvchanligi va kapitalning konsentratsiyasi ba'zi ijtimoiy tengsizliklarga olib kelishi mumkin. Agar moliya bozorlaridagi resurslar faqatgina ba'zi guruhlar yoki kompaniyalar tomonidan nazorat qilinsa, bu ijtimoiy adolatsizlikka va iqtisodiy notenglikka olib kelishi mumkin. Shu sababli,

davlatning moliya bozorlaridagi yordami va nazorati ijtimoiy farovonlikni ta'minlash uchun zarurdir.

5. Xorijiy investitsiyalar va milliy iqtisodiyotga ta'siri.

Moliya bozorining samarali ishlashi, ko'pincha xorijiy investitsiyalarning jalb qilinishiga olib keladi. Moliya bozori va investitsiya muhiti rivojlangan mamlakatlarda investorlar uchun yuqori daromad keltiruvchi imkoniyatlarni taqdim etadi, bu esa xorijiy kapitalni jalb qilishga yordam beradi. Xorijiy investitsiyalar, o'z navbatida, milliy iqtisodiyotga yangi texnologiyalar, boshqaruv tajribasi va yangi ish o'rinlarini olib keladi.

Shunga qaramay, xorijiy investitsiyalar milliy iqtisodiyot uchun xatarlar ham keltirishi mumkin. Masalan, mahalliy sanoatni bozorni egallash uchun kurashayotgan xorijiy kompaniyalar raqobat qilishga olib keladi, bu ba'zi sanoat tarmoqlarining pasayishiga sabab bo'lishi mumkin. Shuning uchun, davlatning xorijiy investitsiyalarni boshqarish va muvozanatlashdagi roli ham juda muhimdir.

Xulosa.

Moliya bozorining milliy iqtisodiyotdagi investitsion muhitga ta'siri bir nechta o'zgaruvchan va o'zaro bog'liq omillarga asoslanadi. Samarali moliya bozorlari iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydi, investitsiyalarni jalb qilishni ta'minlaydi va ijtimoiy farovonlikni oshiradi. Ammo, bozorlarning beqarorligi, davlatning ortiqcha aralashuvi yoki moliya bozorlarida mavjud bo'lgan ijtimoiy tengsizliklar iqtisodiy o'sish va investitsiyalarning samarali taqsimlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli, davlatning moliya bozorlarini tartibga solish va samarali ishlashini ta'minlashdagi roli muhim ahamiyatga ega.

Moliya bozori milliy iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, investitsiyalarning samarali taqsimlanishi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bozorning samarali ishlashi, kapitalning to'g'ri sohalarga yo'naltirilishi, resurslarning optimal taqsimlanishi va investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Buning natijasida iqtisodiyotning rivojlanishi, yangi ish o'rinlarining yaratilishi, infratuzilmaning yaxshilanishi va ijtimoiy farovonlikning oshishi ta'minlanadi.

Biroq, moliya bozorining investitsion muhitga ta'siri nafaqat ijobiy, balki salbiy o'zgarishlarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Bozorlarning beqarorligi, noaniqlik, ma'lumotlar asimmetriyasi yoki iqtisodiy inqirozlar investorlarning ishonchini pasaytiradi va investitsiyalarni kamaytiradi. Shuningdek, davlatning ortiqcha aralashuvi yoki moliya bozorlarining noto'g'ri tartibga solinishi moliyaviy tizimning samaradorligini pasaytirishi mumkin.

Shuning uchun, moliya bozorlarining barqarorligi va ishonchliligi investitsion muhitning asosiy elementlaridan biridir. Samarali moliya bozori investorlarga xavfni boshqarish va kapitalni samarali taqsimlash imkoniyatlarini taqdim etadi. Davlatning moliya bozorlarini to'g'ri tartibga solish, nazorat qilish va investitsiyalarni himoya qilishdagi roli iqtisodiy o'sish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhimdir.

Shuningdek, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun ham moliya bozorining rivojlanishi va barqarorligi zarur. Xorijiy kapitalning kirib kelishi milliy iqtisodiyotning global integratsiyasini kuchaytiradi, texnologik innovatsiyalar va boshqaruv tajribasini olib keladi. Ammo, xorijiy investitsiyalarni samarali boshqarish va muvozanatlash ham juda muhim, chunki bu mahalliy sanoatning raqobatbardoshligini ta'minlash va ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, moliya bozorining milliy iqtisodiyot investitsion muhitiga ta'siri juda keng va ko'p qirrali. Moliya bozorining samarali ishlashi investitsiyalarni jalb qilishni ta'minlaydi, iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi va ijtimoiy farovonlikni oshiradi. Biroq, bu jarayonning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun moliya bozorlarining barqarorligi, davlatning oqilona iqtisodiy siyosati va investorlarning ishonchini saqlash zarur. Shunday qilib, moliya bozorining rivojlanishi va ularning investitsion muhitga ta'siri, milliy iqtisodiyotning barqarorligi va o'sishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Abdullaeva Sevara Khasanovna. Issues of development of textile industry. Collection of materials of the international scientific and practical conference (May 27, 2020). P- 503-506.

2. Abdullaeva Sevarakhon KHasanovna / Issues of Ensuring Economic Stability in the Textile Industries. // JournalNX - 2020. P-58-62.

3. Abdullaeva, S. (2019). Improving of organizational mechanism of leasing. // Scientific Bulletin of Namangan State University - 2019.- 112 p.

4. Abdullaeva, S.X., Davlyatova, G. M., (2022). Тукимачилик саноати корхоналарининг иктисодий баркарорлигини инновацион ривожлантириш масалалари. Nazariy va amaliy tadqiqotlar xalqaro jurnali, 2 (6-S), 7-21.